

CHƯƠNG TRÌNH HẠT NHÂN CỦA BẮC TRIỀU TIÊN - QUÁ TRÌNH ĐÀM PHÁN VÀ THỰC HIỆN CÁC CAM KẾT

Một trong những vấn đề nổi bật của tình hình thế giới năm nay là giải quyết cuộc khủng hoảng hạt nhân ở bán đảo Bắc Triều Tiên - một vấn đề được coi là khó có thể giải quyết triệt để. Thực tế cho thấy, từ việc ký kết thoả thuận được coi là "lịch sử" ở vòng đàm phán 6 bên kể từ tháng 9 năm 2005 đến việc thực thi các thoả thuận đã ký vẫn còn khoảng cách lớn.

Cuộc khủng hoảng xung quanh vấn đề hạt nhân trên bán đảo Triều Tiên bùng phát kể từ tháng 10/2002 khi Mỹ cáo buộc CHDCND Triều Tiên phát triển chương trình làm giàu uranium hợp pháp. Căng thẳng càng tăng lên khi Bình Nhưỡng thông báo rút khỏi Hiệp ước chống vũ khí hạt nhân (NPT) tháng 1 năm 2003 và căng thẳng hơn nữa khi Bắc Triều Tiên công nhận có vũ khí hạt nhân làm từ plutonium tháng 4 năm 2003.

Việc Chính phủ của ông Kim Chang Il - CHDCND Triều Tiên tuyên bố không thực thi hiệp định ký năm 1994 với Mỹ, và đang làm giàu uranium để chế tạo vũ khí hạt nhân với quan điểm: Nếu chương trình này được giữ bí mật, ông Kim có thể tăng cường sức mạnh đối đầu với Mỹ; nếu chương trình bị lộ, Bình Nhưỡng có thể đem nó làm điều kiện để đổi lấy viện trợ. Như vậy, với quyết định công khai chương

trình phát triển vũ khí hạt nhân, Chính phủ Bắc Triều Tiên mong muốn những giải pháp hoà bình nhằm hỗ trợ kinh tế phát triển. Phương Tây đã đối diện với vấn đề hạt nhân ở Bắc Triều Tiên theo cách khác hẳn với Iraq: đe dọa dùng vũ lực để buộc nước này giải trừ vũ khí hoặc thay đổi chế độ, cũng không giống như với Pakistan và Ấn Độ: lơ đi chương trình hạt nhân bởi nhận thức được tầm quan trọng của hai quốc gia này đó là thúc đẩy giải quyết vấn đề theo hướng hoà bình thông qua các cuộc đàm phán song phương và đa phương.

Tuy nhiên trước đó năm 2002 Hoa Kỳ và Bắc Triều Tiên đều có những phản ứng rất gay gắt với đối phương. Bắt đầu là hoạt động của các thanh sát viên quốc tế ở Bắc Triều Tiên; lời tuyên bố cắt viện trợ dầu mỏ cho nước này. Sau đó là phản ứng của Bắc Triều Tiên: trục xuất các thanh sát viên và tiếp tục mở lại các nhà máy tái chế hạt nhân. Sau ngày 25/1/2003, ngày Bắc Triều Tiên thông báo rút khỏi Hiệp ước Cấm phổ biến vũ khí hạt nhân càng làm cho tình hình thêm căng thẳng. Tháng 4 năm 2003 bắt đầu các cuộc hội đàm song phương ở Bắc Kinh, Trung Quốc giữa Mỹ và Bắc Triều Tiên. Mỹ cho biết sẽ xem xét việc triển khai quân sự mới tới Thái Bình Dương để hỗ trợ các lực

lượng ở Hàn Quốc. Ngay sau đó Bắc Triều Tiên trả đũa bằng việc tuyên bố tái vận hành các cơ sở hạt nhân. Giải pháp tốt nhất để tránh xảy ra đối đầu quân sự là thiết lập đàm phán đa phương.

Ngày 1/8/2003, Bắc Triều Tiên đồng ý tham gia đàm phán 6 bên về vấn đề hạt nhân của họ. Năm nước khác cùng ngồi tham gia là Mỹ, Hàn Quốc, Trung Quốc, Nga và Nhật.

Vòng đàm phán 6 bên đầu tiên diễn ra từ 27 đến 29 tháng 8 nhưng không thành công. Các đoàn đại biểu nhất trí sẽ tổ chức một vòng đàm phán khác. Cuối năm 2003 Bắc Triều Tiên đề nghị sẽ đóng băng chương trình hạt nhân đổi lại một danh sách nhượng bộ từ Mỹ. Mỹ đã bác bỏ đề xuất này.

Với sự cố gắng bằng những hoạt động ngoại giao dồn dập nhằm phá vỡ thế bế tắc hiện thời của các bên tham gia, vòng đàm phán thứ 2 được tổ chức vào ngày 25/2/2004 và kết thúc nhanh chóng vào ngày 28 mà không thu được bước đột phá nào trong việc chấm dứt tình trạng căng thẳng giữa hai bên. Theo hãng thông tấn KCNA của Bắc Triều Tiên, các giải pháp mà Bình Nhưỡng đưa ra bao gồm: một hiệp ước không xâm phạm lẫn nhau giữa Mỹ và Bắc Triều Tiên; quan hệ đối ngoại giữa hai bên; hợp tác kinh tế giữa các nước trong khu vực. Đổi lại, Bắc Triều Tiên sẽ: không sản xuất vũ khí hạt nhân và cho phép thanh tra; dỡ bỏ các cơ sở hạt nhân; chấm dứt thử và xuất khẩu tên lửa. Tuy nhiên, Mỹ không chấp nhận một hiệp ước không xâm phạm lẫn nhau mà muốn Bắc Triều Tiên phải đi bước đầu tiên. Và điều Washington muốn là đưa Bình Nhưỡng trở lại với Hiệp ước Không phổ biến vũ khí hạt nhân.

Vòng đàm phán thứ 3 về hạt nhân vẫn được tổ chức tại Bắc Kinh vào ngày 23/6 năm 2004. Tại đó Mỹ đã đưa ra đề xuất viện trợ nhiên liệu cho Bình Nhưỡng nếu nước này đóng băng và sau đó là chấm dứt hoàn toàn chương trình hạt nhân. Tuy nhiên, kết quả của đàm phán vẫn không có gì khả quan. Các cuộc gặp gỡ sau đó của các lãnh đạo cấp cao hai bên cũng không đem lại kết quả như mong đợi. Tháng 9 năm 2004, Bắc Triều Tiên cho hay họ đã chuyển hoá plutonium từ 8000 thanh nhiên liệu đã qua sử dụng. Đó là vũ khí cần thiết để bảo vệ họ chống lại “mối đe dọa từ Mỹ”, theo phát biểu của Thứ trưởng Ngoại giao Bắc Triều Tiên Choe Su-Hon.

Vẫn tiếp tục một loạt cố gắng nhằm thúc đẩy tiến trình giải quyết vấn đề theo giải pháp hoà bình vòng đàm phán thứ 4 được bắt đầu ngày 25/7/2004 mặc dù các nhà phân tích đã cho rằng không có nhiều hy vọng trong cuộc đàm phán này cũng như kết quả của 3 cuộc đàm phán trước đó do Bình Nhưỡng đơn phương rút khỏi đàm phán. Cả hai bên đều muốn khẳng định vị thế của mình trong cuộc đàm phán bằng việc đưa ra những lý do hết sức “hợp lý” để quay trở lại bàn đàm phán. Với Mỹ đó là Seoul cam kết giúp đỡ Bình Nhưỡng về năng lượng, điều mà từ lâu Bắc Triều Tiên đã yêu cầu Mỹ thực hiện và coi đây như là điều kiện để trở lại bàn đàm phán hạt nhân. Với Bắc Triều Tiên, lý do là niềm mong muốn của cố lãnh đạo Kim Nhật Thành hy vọng một ngày Bắc Triều Tiên có thể dừng chương trình hạt nhân. Vòng đàm phán thứ 4 đã kéo dài hơn thể hiện sự quyết tâm của các bên đi đến một giải pháp.

Vòng đàm phán thứ 4 bắt đầu từ ngày 25/7/2004 đến ngày 7/8/2004. Tuy nhiên, giữa các bên vẫn còn tồn tại những bất đồng lớn và không có sự tin cậy lẫn nhau. Bắc Triều Tiên tiếp tục yêu cầu Mỹ cam kết không xâm phạm và ký hoà ước song phương, thiết lập quan hệ và cung cấp viện trợ trước khi Bình Nhưỡng đồng ý từ bỏ chương trình hạt nhân. Trái lại, Mỹ muốn thực hiện các bước đi theo tiến trình ngược lại. Bình Nhưỡng cho biết có thể tái tham gia Hiệp ước Cấm phổ biến vũ khí hạt nhân nhưng muốn duy trì hoạt động hạt nhân hoà bình. Vấn đề hạt nhân trên bán đảo Triều Tiên vẫn lâm vào bế tắc và các bên phải kêu gọi tạm ngừng đàm phán sau 13 ngày căng thẳng.

Với quyết tâm tìm một giải pháp cho khủng hoảng hạt nhân vòng đàm phán thứ 4 giữa 6 bên được nối lại ngày 13/9/2004 sau hơn 1 tháng trong bầu không khí được cho là ‘thân thiện và thể hiện sự tôn trọng lẫn nhau’ nhằm đạt được thoả thuận chung. Với quyết tâm muốn duy trì chương trình hạt nhân dân sự, Bình Nhưỡng giữ quan điểm rằng họ phải được sở hữu lò phản ứng nước nhẹ sản xuất điện, để đổi lại việc từ bỏ chương trình phát triển vũ khí hạt nhân. Ngoài ra nước này còn đề nghị nhận các khoản viện trợ kinh tế và đảm bảo an ninh từ phía Washington. Trong khi đó, trưởng đoàn Mỹ và các đối tác của họ không có ý định đáp ứng yêu cầu về lò phản ứng nước nhẹ này. Sau bao căng thẳng cuộc đàm phán cũng dẫn đến một thoả thuận chung ngày 19/9/2004. Bình Nhưỡng đồng ý ngừng phát triển vũ khí hạt nhân, tái tham gia Hiệp ước Cấm phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT) và chấp nhận các cuộc thanh sát của cơ quan Năng

lượng Nguyên tử quốc tế (IAEA) tuy nhiên vẫn bày tỏ quan điểm “họ có quyền sử dụng năng lượng hạt nhân hoà bình, đồng thời muốn biến một lò phản ứng hạt nhân nước nhẹ thành nơi sản xuất điện. Mỹ cũng đã khẳng định rằng họ “không hề có vũ khí hạt nhân ở bán đảo Triều Tiên và không cũng không có ý định tấn công hay xâm lược Bắc Triều Tiên bằng bất cứ loại vũ khí nào”, nhưng phía Mỹ cũng cho biết thêm rằng yêu cầu về chương trình lò phản ứng nước nhẹ khó có thể được chấp nhận tuy nhiên sẽ đồng ý bàn về vấn đề này trong tương lai. Thoả thuận của hai bên kết thúc bằng những thoả thuận giúp đỡ từ phía các nước với Bình Nhưỡng về năng lượng, cũng như trên phương diện thương mại và đầu tư.

Đạt được thoả thuận chung sau hàng loạt vòng đàm phán đã là thành công bước đầu cứu vãn tình trạng ngoại giao đang bên bờ sụp đổ của hai bên tuy phía trước còn có thể phát sinh nhiều khó khăn và xung đột trong các vòng đàm phán tiếp theo bàn về việc thực hiện các điều khoản trong tuyên bố.

Như các nhà phân tích đã dự báo, để đạt được thoả thuận đã khó khăn thì tiến trình thực hiện các thoả thuận đó còn gặp phải nhiều trở ngại hơn. Các bên vẫn còn giữ thái độ hồ nghi với tiến trình thực hiện cam kết của nhau. Ông Alexander Veshbow, tân Đại sứ Hoa Kỳ tại Nam Triều Tiên nói rằng Bình Nhưỡng sẽ được hưởng lợi nhiều qua việc huỷ bỏ chương trình phát triển hạt nhân nhưng ông cũng bày tỏ nghi ngờ rằng Bắc Triều Tiên sẽ từ bỏ các yêu sách không thực tế đối với Hoa Kỳ. Ông nêu nghi vấn về các động cơ của Bắc Triều Tiên muốn có một cơ sở hạt

nhân nũa - sản xuất nước nhẹ. Vẫn với mong muốn Bình Nhưỡng đi trước trong thoả thuận đàm phán, ông nói một khi Washington an tâm rằng Bắc Triều Tiên nghiêm túc trong việc thực thi các cam kết giải trừ vũ khí hạt nhân, thì Hoa Kỳ sẵn sàng xúc tiến thực hiện những điều đã nói trong các cuộc đàm phán hồi tháng 9/2004.

Bình Nhưỡng tuyên bố sẽ tẩy chay đàm phán đa phương về vấn đề hạt nhân nếu Mỹ không xoá bỏ cấm vận kinh tế đối với họ. Tờ Rodong Sinmun, tờ báo của cơ quan ngôn luận Bắc Triều Tiên cho biết: “Không thể nối lại đàm phán 6 bên khi mà hình thức cấm vận đầy khiêu khích như thế lại được Mỹ áp dụng với CHDCN Triều Tiên”.

Hồi tháng 9/2004, Bình Nhưỡng đã đồng ý từ bỏ chương trình vũ khí hạt nhân để đổi lấy các điều kiện có lợi về kinh tế và ngoại giao. Nhưng vòng đàm phán hồi tháng 11/2004 đã kết thúc trong bế tắc vì Bắc Triều Tiên cáo buộc Washington phá vỡ thoả thuận đã ký kết hồi tháng 9 khi cấm vận các công ty của nước này. Một ngân hàng tại Macau mới đây bị đóng cửa do làm ăn với các công ty Bắc Triều Tiên sau khi các nhà điều tra

Mỹ bày tỏ sự nghi ngờ về hoạt động rửa tiền và tiền giả.

Hồi tháng 10 Mỹ đã liệt kê 8 công ty Bắc Triều Tiên vào sổ đen vì bị cho là liên quan đến hoạt động phổ biến vũ khí huỷ diệt hàng loạt.

Các nước lo ngại rằng mối bất đồng mới giữa Hoa Kỳ và Bắc Triều Tiên cản trở việc tiến hành các cuộc đàm phán nhằm thuyết phục Bình Nhưỡng giải thể chương trình hạt nhân của họ. Nhưng xem ra mối mâu thuẫn đang càng thêm gay gắt. Bắc Triều Tiên cho hay: sẽ không tham gia vào vòng đàm phán tới cho đến khi giới quan chức Bình Nhưỡng được thảo luận trực tiếp với Washington về việc chấm dứt các trừng phạt kinh tế đối với Bắc Triều Tiên.

Thực tế đã cho thấy những nhận xét của các nhà phân tích hoàn toàn chính xác: từ việc hạ bút ký kết các thoả thuận đến bước thực hiện các thoả thuận đó trong thực tiễn quả là một khoảng cách quá xa. Vấn đề hạt nhân trên bán đảo Triều Tiên vẫn chưa thể đi đến hồi kết trong một sớm một chiều ■

*Nguyễn Thu Trang tổng hợp
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ*